

git inimicum. Quomodo ergo nomine proximi omnis homo intelligitur in illo mandato. Matth. xxi. 39. Diliges proximum tuum sicut teipsum? Si enim omnis homo proximus est, tunc & inimicus. Præcipitur ergo inimicos diligere. Et quia illud præceptum generale est, omnibus præcipitur omnes homines diligere, etiam inimicos. Quidam quod hic dicitur, simpliciter tenere volentes, illud præceptum determinant, dicentes, illic perfectis dari in præceptum diligere omnem hominem, etiam inimicos, minoribus vero in consilium; in præceptum vero eos diligere qui nihil mali fecerunt eis, & inimicos non odire. Sed melius est, ut intelligatur omnibus illo mandato præcipi cunctos diligere, etiam inimicos: cui sensui attestantur auctoritates superius positæ, & alia multa. Illud vero Augustini novissime positum, de perfecta charitate dictum intelligitur, quæ tantum perfectorum est, qui non solum amicos, sed inimicos perfecte diligunt, eisque benefaciunt: quæ perfectio dilectionis non est tantæ multitudinis, quanta exauditur in oratione dominica. Et hoc revera grande est, & eximie bonitatis, scilicet perfecte diligere inimicum. Ita & cum dicit (1) impleri verba illius sponsionis ab homine qui non ita profecit ut diligat inimicum, de dilectione perfecta accipiendum est.

DIVISIO TEXTUS.

Postquam determinavit Magister de ordine charitatis respectu diversorum diligendorum quantum ad quantitatem dilectionis, hic determinat ordinem quantum ad efficaciam merendi. Dividitur autem hæc pars in duas. In prima prosequitur suam intentionem; in secunda movet quamdam dubitationem ex dictis, ibi: Illud vero quod sequitur, magis nos movet. Prima in duas. In prima ponit questionem; in secunda determinat eam, ibi: Sed hæc comparatio implicita est. Et circa hoc tria facit. Primo determinat questionem. Secundo objicit in contrarium, ibi: Augustinus tamen sentire videtur majus esse diligere inimicum quam amicum. Tertio solvit, ibi: Quod si quis simpliciter concedere noluerit, determinet ista secundum præmissam intelligentiam. Illud vero quod sequitur, magis nos movet. Hic tria facit. Primo ponit dubitationem. Secundo ponit quamdam falsam solutionem, ibi: Quidam quod hic dicitur, simpliciter tenere volentes, illud præceptum determinant. Tertio ponit opinionem propriam, ibi: Sed melius est ut intelligatur omnibus illo mandato præcipi cunctos diligere, etiam inimicos.

QUÆSTIO I.

HIC queruntur quinque. Primo. Utrum omnes diligere teneantur inimicos. Secundo. Utrum teneantur eis signa dilectionis exhibere. Tertio. Quid majoris meriti sit, diligere inimicum, vel diligere amicum. Quarto. Quid sit majoris meriti, diligere Deum, vel proximum. Quinto. Utrum tota virtus merendi penes charitatem consistat.

ARTICULUS I.

Utrum omnes teneantur diligere inimicos.

2. 2. q. xxv. art. 8. & de verit. q. 11. art. 8. 1. AD primum sic proceditur. Videtur quod non omnes teneantur ad diligendum inimicos. Matth. v. Diligite inimicos vestros: dicit Glossa: (a) Hoc perfectorum est. Sed ea quæ sunt perfectionis, non omnes tenentur, ut supra dictum est. (1) Al. in plurali. (2) Ex Rabbano Nicolaus: mysteriis gratie grævda. (3) Vulgata: Dicitur est: Diliges proximum tuum etc. (4) Vulgata: Cum ceciderit. Ex Edit. P. NICOL. (a) Ex Hieronymo sumpta. (b) Quoad priorem partem tantum, non expresse quoad posteriorem, ex Rabbano utrinque mutuatam.

ARTICULUS II.

Utrum omnes teneantur ostendere inimicis signa charitatis.

2. 2. quest. xxv. art. 9.

1. AD secundum sic proceditur. Videtur quod omnes teneantur ad ostendendum signa amicitie inimicis. Signa enim amicitie sunt præcipue beneficia ad amicos. Sed homo tenetur benefacere inimicis: Proverb. xxv. 21. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Ergo tenetur ostendere signa amicitie ad inimicos. 2. Præterea. Ecclesia orat pro inimicis, ut patet per Glossam Matth. v. & in collecta: Pietate tua, ubi dicit: Amicis, & inimicis nostris veram charitatem largire. (2) Sed oratio est præcipuum beneficium quod alicui impendi potest. Cum ergo actus Ecclesie cuilibet membro Ecclesie conveniat, videtur quod quilibet qui est membrum Ecclesie, teneatur inimicis beneficium esse. 3. Præterea. Nullus debet habere simulatam dilectionem. Sed dilectio quæ non ostendit se in opere, non est vera dilectio: quia probatio dilectionis est exhibitio operis, ut Gregorius dicit in hom. Pentec. seu xxx. in Evang. & I. Joan. 111. 18. dicitur: Non diligamus (3) lingua, & verbo, sed opere, & veritate. Ergo cum quilibet debeat inimicum diligere, quilibet tenetur opera dilectionis ad illum extendere. 4. Præterea. Simul Matth. v. præcipitur diligere inimicos, & benefacere eis. Ergo eadem ratione homines obligantur ad utrumque. Sed ad primum omnes tenentur. Ergo & ad secundum. 5. Præterea. Abnegare homini signa familiaritatis, & sua beneficia, quædam vindicta est. Sed homo tenetur non se vindicare, sicut patet Rom. xii. 18. Non vosmetipsos (4) vindicantes. Ergo tenetur non subtrahere sua beneficia inimicis. 6. Sed contra. Matth. v. dicit Glossa, quod benefacere inimicis, & orare pro eis, est cumulus perfectionis. Sed ad illa quæ sunt perfectionis, non omnes tenentur. Ergo neque ad præstandum inimicis beneficia. 7. Præterea. In veteri lege frequenter filiis Israel præceptum fuit ut persequerentur hostes suos, & non inirent cum eis foedus. Ergo non tenebantur benefacere eis: ergo nec modo. 8. Præterea. Videmus quod etiam modo Ecclesia indicit bella contra tyrannos, & infideles. Ergo licet inimicis mala facere: multo igitur minus non oportet eis benefacere.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod effectus charitatis debet affectui respondere: unde secundum quod tenetur quis affectum charitatis ad inimicum habere, ita & effectum ad eum extendere. Charitas autem, ut dictum est, dist. xxviii. art. 4. respicit bonam gratiam, quæ sunt communia omnibus viventibus vel actu, vel potentia: & ideo est communior, vel latior quam aliqua alia amicitia, quæ ad pauciores se extendit, inquantum fundatur super communicationem aliqua quæ non ad omnes est. In omnibus autem

suam quam adversus nos habet, non debemus diligere: quia secundum eam nobiscum non communicat, nec etiam sibi ipsi, sed magis contrariatur: sicut etiam de aliis peccatis dictum est.

Ad primum ergo dicendum, quod diligere inimicos quantum ad ostensionem signorum benevolentie, hoc perfectionis est, & ad hoc non omnes tenentur; sed quod homo inimico suo optet gratiam Dei, & vitam æternam, quod specialiter charitas respicit, hoc necessitatis est.

Ad secundum dicendum, quod in veteri lege etiam homines tenebantur ad dilectionem inimicorum, sicut patet per auctoritatem Levitici inductam. Unde quod dicitur: Odio habebis inimicum tuum, non est ex lege sumptum, quia nusquam hoc in littera invenitur; sed est additum ex prava interpretatione Judæorum, qui ex quo præcipiebatur dilectio proximi, concludebant quod inimici essent odiendi. Additum autem est consilium in nova lege de ostensione signorum benevolentie ad inimicum.

Ad tertium dicendum, quod natura inclinat ad odiendum inimicum, non inquantum est similis secundum convenientiam in natura, aut in perceptibilitate gratiæ, sed inquantum est dissimilis. Hoc autem contingit, inquantum est inimicitias exercens, quod summopere nobis displicere debet.

Ad quartum dicendum, quod charitas attendit ad quædam bona per se, scilicet ad bona gratiæ; ad quædam autem per accidens, inquantum ad ista ordinantur. Bona autem temporalia, quæ per accidens charitas attendit, & ex consequenti, possunt se invicem in diversis impedire: quia prosperitas unius inducit adversitatem alterius. Unde quia charitas ordinem habet, & plus debet diligere quisque se quam alium, & propinquos quam extraneos, & amicos quam inimicos, & bonum commune multorum quam bonum privatum unius; potest aliquis salva charitate optare malum temporale alicui, & gaudere, si contingit; non inquantum est malum illius, sed inquantum est impedimentum malorum alterius quem plus tenetur diligere, vel communitatis, aut Ecclesie. Similiter de malo etiam ejus qui in malum temporale incidit, secundum quod per malum pænæ impeditur frequenter malum culpæ ejus. Sed bona gratiæ mutuo se non impediunt, quia spiritualia bona a pluribus integre possideri possunt; & ideo quantum ad hoc, nullus salva charitate potest malum alteri optare, vel de malo gaudere; nisi inquantum in malo culpæ, vel damnationis alicujus relucet bonum divinæ justitiæ, quod plus tenetur diligere quam aliquem hominem. Sed hoc non est per se de malo gaudere, sed de bono quod adjuncrum est malo.

Ad quintum dicendum, quod Deus etiam non vult malum alicujus, loquendo de malo culpæ; sed permittit, & hæc permissio bona est. Malum autem pænæ, cujus ipse est (1) auctor, vult non inquantum malum, quia non delectatur in pænâ, sed inquantum justum.

Ad sextum dicendum, quod non oderat eos perfectio odio, nisi inquantum Deo inimici erant: hoc autem est inquantum peccabant: unde non odiebat in eis quos perfecto odio oderat, nisi peccatum.

Ad quintum dicendum, quod Deus etiam non vult malum alicujus, loquendo de malo culpæ; sed permittit, & hæc permissio bona est. Malum autem pænæ, cujus ipse est (1) auctor, vult non inquantum malum, quia non delectatur in pænâ, sed inquantum justum.

Ad sextum dicendum, quod non oderat eos perfectio odio, nisi inquantum Deo inimici erant: hoc autem est inquantum peccabant: unde non odiebat in eis quos perfecto odio oderat, nisi peccatum.

Ad quintum dicendum, quod Deus etiam non vult malum alicujus, loquendo de malo culpæ; sed permittit, & hæc permissio bona est. Malum autem pænæ, cujus ipse est (1) auctor, vult non inquantum malum, quia non delectatur in pænâ, sed inquantum justum.

(1) Al. actus. (2) Ut in Missali Ord. Præd. vetusto, typis edito Venet. ann. 1504. (3) Vulgata: verbo, neque lingua. (4) Vulgata, defendentes.

illud quod est commune, vehementius est; sed illud quod est proprium, plura complectitur actu: & perfectio communis est in hoc quod se extendit ad illa quae complectitur proprium, ut genus perficitur per additionem differentiae; sicut esse vehementius inhæret quam vivere, & tamen vivere aliquid complectitur actu quod esse non habet nisi in potentia: unde perfectio esse est secundum quod se extendit ad vitam. Sic ergo charitas vehementius optat alicui bona gratiæ, circa quæ est principaliter, quam aliqua alia amicitia bona correspondentia illi amicitia; tamen non est de necessitate charitatis, sed de perfectione, quod ad illa bona se extendat. Et ideo quilibet ex necessitate tenetur odienti se optare bona æterna, non autem bona temporalia; sed hoc est de perfectione charitatis ut etiam ad ista se extendat. Sed quia remotio mali præcedit ordine generationis adaptionem boni, ideo affectus nulli optat aliquid bonum cui aliquid malum, in quantum est malum, optat. Unde quamvis sit de perfectione charitatis ut bona temporalia optemus inimicis; tamen est de necessitate salutis (1) ut mala eis optemus, non in quantum mala, sed per accidens, ut prius dictum est. Et similiter est de effectu: quia cooperari in his quæ sunt ad vitam æternam pro loco, tempore, & modo suo, tenetur homo etiam inimico, saltem orando in communi, ut eum à suis orationibus non excludat, quamvis forte specialem mentionem de eo non faciat, sicut nec oportet quod de omnibus ad quos charitatem habet, specialem orationem faciat, sed communem. In aliis autem bonis non tenetur ei cooperari, nisi necessitas incumbat; sed est de perfectione charitatis. Sed tenetur non facere ei malum, nisi in quantum est impedimentum majoris mali, vel promotivum majoris boni, ut iustitiæ, vel alicujus hujusmodi.

Ad primum ergo dicendum, quod beneficia amabilia procedunt ex liberalitate, non ex debito. Necessitas autem facit omnia communia: & ideo in necessitate subveniendum est etiam inimicis. Sed hic est magis effectus iustitiæ quam amicitia.

Ad secundum dicendum, quod oratio est de his bonis quæ pertinent ad communicationem spiritualis vitæ, quæ charitas principaliter attendit: & ideo non est simile de hoc, & de aliis.

Ad tertium dicendum, quod non est simulata dilectio, quando tantum exhibetur in opere, quantum habetur in affectu.

Ad quartum dicendum, quod illa duo æquali passu currunt, ut dictum est.

Ad quintum dicendum: quod negare homini signa familiaritatis, quando necessitas expeteret, esset vindicta; vel etiam quando veniam peteret; vel quando se ille qui hostis habetur, ad familiaritatem ingereret, si habetur præsumptio quod non simulate, vel irrisorie facit: quia tunc diligit, & inter amicos deputandus est. Sed quod aliquis ultro se ad familiaritatem inimico ingerat, hoc perfectionis est.

Ad sextum dicendum, quod Glossa loquitur de illo beneficio quod sequitur charitatem perfectam, secundum quod procedit in illa quæ sunt aliarum (2) specialium amicitiarum.

Ad septimum dicendum, quod præceptum fuit antiquis ut persequerentur hostes, & cum eis fœdus non inirent, in quantum per eorum amicitiam in idem

(1) Forte deest aliquid. (2) Al. spiritualium. (3) Vulgata: Si enim diligitis. (4) Al. & principium.

Ex Edit. P. Nicol. (a) Expresse non occurrit; sed aliquid simile de Dei, vel erga Deum obsequio ex Lib. IX. Moral. colligi potest.

latiam pertraherentur, & in quantum erant executores divinæ iustitiæ ex præcepto ejus qui auctoritatem habebat; non autem ita quod ex vindicta facerent.

Et similiter dicendum ad octavum, quod Ecclesia hoc modo movet bella adversus iniquos, vel ut iustitiam faciat, vel ut majus malum evitet, aut majus bonum inducat.

ARTICULUS III.

Utrum majoris meriti sit diligere amicum, vel inimicum.

1. Ad tertium sic proceditur. Videtur quod majoris meriti sit diligere inimicum quam amicum. Matth. v. 46. Dominus dicit: (3) Si dilexeritis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Sed meritum dicitur respectu mercedis. Ergo majoris meriti est diligere inimicum quam amicum.

2. Præterea. Illud quod est perfectionis, est majoris meriti: quia charitas perfecta plus meretur quam imperfecta. Sed diligere inimicum est charitatis imperfectæ, diligere autem amicum non. Ergo diligere inimicum est majoris meriti.

3. Præterea. Ubi major est difficultas, ibi majus meritum: quia magis pertinet ad virtutem quæ est circa difficile. Sed diligere inimicum est difficilius quam diligere amicum. Ergo est majoris meriti.

4. Præterea. Secundum Gregorium, (a) servitia tanto sunt magis accepta, quanto minus debita. Sed minus est debitum diligere inimicum quam diligere amicum. Ergo magis Deo acceptum, & magis meritum.

5. Præterea. Virtus merendi est ex gratia. Sed dilectionem inimicorum movet tantum gratia, ad dilectionem amicorum movet simul natura cum gratia. Ergo magis est meritum diligere inimicum quam diligere amicum.

6. Sed contra. Quanto aliquis actus est magis bonus, tanto est magis meritorius. Sed melius est diligere amicum quam inimicum, quia est actus magis cadens supra debitam materiam. Ergo melius est diligere amicum quam inimicum.

7. Præterea. Minus bonum dimittendum est pro magis bono, si necessitas incumbit. Sed dilectio inimicorum dimittenda esset magis quam dilectio amicorum; quod patet ex effectu qui affectui proportionatur: quia quando non possumus amicis, & inimicis in extrema necessitate existentibus subvenire, tenemur magis subvenire amicis quam inimicis. Ergo diligere amicum est magis bonum quam diligere inimicum.

8. Præterea. Illud quod est commune, (4) & primum, melius est quam illud quod superadditur; sicut esse melius est quam vivere, si sine esse consideretur, ut dicit Dionysius cap. v. de Divin. Nom. Sed diligere amicum est commune, & primum fundamentum charitatis, cui superadditur dilectio inimicorum. Ergo diligere amicum est melius, & magis meritorium quam diligere inimicum.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod prædicta comparatio dilectionum potest intelligi dupliciter, scilicet quantum ad actus, & quantum ad habitus. Si quantum ad actus, sciendum est, quod quando quaeritur

de duobus actibus quis sit melior, & magis meritorius, oportet quod quaestio intelligatur de illis per se loquendo secundum genus suum. Contingit enim quod illud quod secundum genus est minus bonum, vel meritorium, aliquo adveniente efficiatur magis bonum, vel meritorium, sicut parvum opus ex magna charitate factum magis est meritorium quam magnum ex parva. Bonitas autem actus ad duo mensuratur, ex quibus bonitatem recipit, scilicet ex termino, vel objecto, & ex principio, quod est voluntas. Ex termino autem habet speciem bonitatis, sed ex voluntate habet rationem merendi: quia secundum hoc est in potestate facientis quod ex voluntate procedit. Si ergo comparemus dilectionem amici, & inimici quantum ad terminos, sive objecta, cum objectum magis competens dilectioni sit amicus quam inimicus; sic melius est diligere amicum quam inimicum. Si vero comparemus duas dilectiones prædictas ad principium, quod est voluntas, sic ubi est major conatus voluntatis, ibi oportet esse majus meritum: quia quanto est major conatus voluntatis, tanto est ferventior voluntas de fine, propter quem attendit illud, quod secundum se sibi est magis repugnans; quamvis sit remissa quandoque circa id ad quod magis conatur. Meritum autem consistit ex hoc quod voluntas ad finem afficitur. Et ideo si comparemus actus talium dilectionum, dilectio inimici est magis meritoria, in quantum hujusmodi: quia secundum quod hujusmodi, exigit majorem conatum, & majorem fervorem circa finem, quamvis dilectio amici sit magis intensa circa objectum: sed dilectio amici est melior quantum ad bonitatem essentialem, quæ consequitur speciem actus, quia actus specificatur ex objecto. Si autem comparentur prædictæ dilectiones quantum ad habitus, sic oportet quod vel intelligatur de dilectione inimicorum quæ est necessitatis; & sic nulla est comparatio, quia idem habitus est æqualis respectu utriusque: vel de dilectione inimicorum quæ est perfectionis, & sic dilectio inimicorum includit dilectionem amicorum, & non è converso; & sic dilectio inimicorum melior est.

Ad primum ergo dicendum, quod dilectio quantum ad amicum diliguntur, non procedit ex gratia; & ideo non potest esse meritoria, nec mercedem habere: sed tamen si actus dilectionis qua amicos diligimus, sit gratia informatus, meritorius est, & mercedem habet.

Ad secundum dicendum, quod diligere inimicum non omnibus modis perfectionis est; sed in quantum perfectionis est, efficitur magis meritorium, secundum quod exigit majorem conatum.

Ad tertium dicendum, quod difficultas non facit ad meritum, nisi in quantum facit majorem inclinationem, & conatum voluntatis in aliquid.

Ad quartum dicendum, quod debitum non diminuit rationem meriti, nisi quatenus diminuit rationem voluntarii, secundum quod quandam necessitatem importat. Sed si voluntarie debitum reddatur, nihilominus ibi erit tantum meritum, quantum est ibi de ratione voluntarii.

Ad quintum dicendum, quod natura non est contraria gratiæ: unde admixtio naturæ ad gratiam non facit remissionem in effectibus gratiæ, quæ causatur ex permixtione contrarii.

Ad sextum dicendum, quod actus habet bonitatem ex objecto, & ex fine: & bonitas quæ est ex objecto, est materialis respectu illius quæ est ex fine, quam voluntas attendit; & penes istam potius consistit meritum.

In III. Sent. Tom. III.

Ad septimum dicendum, quod in illis quæ se habent secundum additionem unius ad alterum, est consequentia in contrario, non consequentia in ipso; sicut patet in homine, & animali; sicut enim se habet homo ad animal, ita se habet non animal ad non homo. Unde quia conatus qui est in dilectione inimicorum, se habet ex additione ad illum qui est in dilectione amicorum; ideo sicut diligere inimicum est meriti, secundum quod est major conatus, ita dimittere dilectionem amicorum est magis malum.

Ad octavum dicendum, quod ratio illa procedit de bonitate quam actus habet ex propria ratione suæ speciei, quæ est ex objecto.

ARTICULUS IV.

Utrum diligere proximum sit magis meritorium quam diligere Deum.

2. 2. quæst. xxvii. art. 8.

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur quod diligere proximum sit magis meritorium quam diligere Deum. Naturalibus enim non meremur. Sed diligere Deum est naturale: quia amor summi boni omnibus naturaliter inest, ut dicit Dionysius iv. cap. de Div. Nom. Ergo diligere Deum est minus meritorium quam diligere proximum, quod non est adeo naturale.

2. Præterea. Illud quod est fructuosius, videtur esse magis meritorium. Sed ea quæ pertinent ad vitam activam, sunt magis laboriosa, & fructuosa quam ea quæ pertinent ad contemplativam. Ergo sunt magis meritoria. Sed dilectio proximi pertinet ad vitam activam, dilectio autem Dei ad contemplativam. Ergo est magis meritorium proximum diligere quam diligere Deum.

3. Præterea. Sicut diligere inimicum ponitur in ultimo gradu, ita diligere Deum ponitur in primo gradu charitatis. Sed diligere inimicum est magis meritorium quam diligere amicum. Ergo eadem ratione diligere proximum quam diligere Deum.

4. Præterea. Illud quod præsupponit aliud, & non convertitur, videtur esse perfectius. Sed dilectio proximi præsupponit dilectionem Dei, quia est ratio diligendi proximum. Ergo dilectio proximi est magis meritoria quam dilectio Dei.

5. Præterea. Actus in quo exigitur major conatus, oportet quod sit magis meritorius. Sed major conatus exigitur ad diligendum inimicum quam ad diligendum Deum. Ergo dilectio proximi, ad minus quantum ad dilectionem inimicorum, est magis meritoria quam dilectio Dei.

Sed contra. Propter quod unumquodque tale, & illud magis. Sed dilectio proximi non est meritoria, nisi in quantum ordinatur ad Deum actu, vel habitu. Ergo dilectio Dei est magis meritoria.

Præterea. Quanto charitas est magis intensa, magis erit meritoria. Sed intensius diligit charitas Deum quam proximum. Ergo in hoc magis meretur.

Præterea. Quælibet virtus efficacius operatur circa objectum suum, quanto est sibi magis proprium, & per se. Sed objectum per se charitatis est Deus, proximus autem non nisi consequenter; sicut magnitudo visus consequenter, color per se. Ergo cum mereri sit effectus charitatis, videtur quod sicut visus melius cognoscit colorem quam magnitudinem (quia circa colorem non decipitur, sicut circa magnitudinem) ita charitas magis mereatur.

Vv.

tus

